

Iz starog Beograda

ULIČNI FENJERI

Priredio Vojin Drenovac

Za vreme Turaka, Beograd, naš glavni grad se nije osvetljavao pa su njegovi žitelji bili primorani da idu sa fenjerima. Docnije za vreme kneza Miloša, kada se varoš počela izgrađivati, Petar Lazarević tadašnji upravnik beogradske policije, a na predlog dućandžija, izveštava pismom od 27. aprila 1830. godine Kneza Miloša o uvođenju uličnog osvetljenja. U svome pismu upravnik Lazarević piše: "Trgovci ovdašnji koji dućane drže, više puta predstavljali su mi tužbu na pezvante, da čaršiju ne čuvaju, a više puta dućani su razbijani od lopova. A oni badava plaću primaju, od svaka dućana po trideset para, i po dvadeset para. Govore da bi voleli da mi postavimo našu patrolu i da plaćaju kao što su i pazvantima plaćali. Ja odma učinim naredbu te se naruče 10 fenjera, pa na svakom čošku, svaku noć da gore. Trošak za fenjere i sveće, što će goreti naplaćivaću od dućandžija. Jednog pandura policija ima, a uzeću još jednoga koga će varoš plaćati pak svaku noć sa policijom da idu u patrolu i da dućane od vatre čuvaju".

Iz ovog pisma se jasno vidi da su prvi fenjeri u Beogradu postavljeni još davne 1830 godine, a već 1846 godine nije ni jednog bilo. Hroničar "Srbskih novina" u broju od 26. novembra iste godine žalio se na takvo stanje, jer je "zaista nepristojno za građane beogradske da u glavnoj varoši Knjaževstva serbskog nema još ni jednog fenjera noću".

Pitanje osvetljavanja ulica često je raspravljano i na opštinskim sednicama. Po tadašnjim shvatanjima "pošten svet noću spava", a tražiti da se ulice osvetljavaju za sumnjiva lica koja noću tumaraju, za bekrije i njima slične, izgledalo je tadašnjim ljudima nerazumljivo. A ako je baš reč odlasku na kakvo javno

poselo, zabavu, bal, lako je poneti fenjer i videti put, govorili su naši stari odbornici. Po podacima iz "Srbskih novina" godine 1856. bilo je u celom Beogradu svega dva opštinska fenjera: jedan na samoj Opštinskoj kući, a drugi na Terazijama.

Po "Zapisima" Koste Hristića, (1852-1927) dolaskom njegovog oca Nikole Hristića (1818-1911) za upravnika grada Beograda, opština je oktobra 1856. godine nabavila šest novih fenjera. Sračunato je da će ti fenjeri koštati hiljadu forinata, pa je taj izdatak raspoređen na četiri stotine kuća u ulicama u kojima su ti fenjeri namešteni. Tako je svaka od tih kuća platila za nabavku fenjera po pola dukata, a održavanje i paljenje palo je na teret opštinski. Početkom decembra upravnik je naredio da do Nove godine sve gostionice, mehane i kafane moraju ispred svojih radnji namestiti fenjere, pod pretnjom da će se inače sve te radnje zatvoriti. Kako su se

naredbe energičnog upravnika Hristića morale izvršavati, tačno i bez pogovora, to je za Novu godinu 1857. , pored ranijih, osvanulo još tri stotine i šezdeset fenjera i varoš je bila "sjajno osvetljena".

Godine 1860. Nikola Hristić je izdao naredbu da se samo otmeni gosti mogu zadržavati po kafanama do 11 sati uveče, a posle tog vremena niko se ne sme naći na ulici bez fenjera. Ostali, kalfe i sluge, najdalje do 9 sati morali su biti kod svojih kuća.

Od tada su fenjerdžije, čim padne mrak, kretale u varoš noseći u ruci kantu gasa i o ramenu kratke merdevine. Fenjerdžija je lampu punio petroleumom, prstom bi iščistio garavi cilindar, fitilj usekao i zapalio ga.

Dok je trajalo gasa u lampi, dotle je lampa i gorela.

U Beogradu je 1892. godine uvedena električna. U to vreme u gradu je bilo više od tri stotine fenjera. Po stenografskim beleškama sa sastanka Opštinskog odbora varoško ulično osvetljenje stajalo je Opštinu oko 40.000 dinara godišnje.

Često putujemo moj muž, ja i naš mali sin Stefan. U šali kažem svom suprugu da bi najbolje bilo da kupimo jedan avion i da u njemu živimo, jer bi smo tako uštedeli mnogo para. Naši prijatelji se šale sa nama i kažu da se češće viđaju sa nama nego sa nekim prijateljima iz Niša, na primer .

I uvek ima naših svuda, bukvalno svuda. I svako ima svoju priču protkanu sa malo sreće ali čini mi se sa većim prizvukom tuge. Volela bih da je drugačije, ali nije.

Konačno krećemo sa Frankfrutskog aerodroma. Još jednom napuštamo našu Evropu. U mislima smo još uvek sa našima. Prebiramo utiske, čutke. Sa setom. Teški su rastanci. Teško je

kad ti je duša uvek tamo gde je tvoj rodni kraj. Tiho zujanje aviona je konačno uspelo da uspava malog Stefana. I moj muž je zadremao. Verovatno sanja miris kosovske pite. A onda čujem preko razglasa pitanje stjuardese: "Ako neko u avionu govori hrvatski molimo da se javite" Zamislih se za trenutak: znam li ja taj jezik? U trenutku odlučim da se javim, verovatno je nekome potrebna pomoć. Prilazi mi stjuardesa vidno uzbuđena, kaže ne znaju šta da rade. Krenem za njom. Prilazimo jednoj baki. Ona mirno sedi i nečujno plače. Gledamo se ali ona mene ne vidi. U njenim očima je tama. Na krilu otvorena crna tašna i sve razbacano, novac lekovi, papiri... Glavna stjuardesa u ruci drži njen

hrvatski pasoš i zelenu kartu. Oba dokumenta ne važeća. Pozvaće pilota i zaustaviće avion kaže mi ona, ako nema ispravnu dokumentaciju. Pogledam ponovo malu baku u belom šeširiću.

"Imate li bako drugi pasoš." Gleda me čutke. Nije ni čula moje pitanje. Nije htela da ga čuje. I ne znam zašto, zaista ne znam ali čuh sebe kako je pitam : "Jeste li Vi bako Hrvatica?" Kakva munja sevnu u tamnim njenim očima! Zastrahujuća svetlost koja me prosto uplašila i svi, ali baš svi čusmo njen krik:

" Pusta Srpkinja".

Krik ranjene žene, majke, krik ranjene nacije.

Lana M.

SLUČAJNI PROLAZNIK

Eto, baš malopre, onako slučajno kao i uvek, prođoh ulicom i ugledah kako se neki momak i neka devojka nešto svađaju oko ko zna koje važne stvari u životu... vidim, brani se momak, govori joj da nije u pravu i zaista mi izgleda zunjeno, a iza leđa drži ružu koju bi joj verovatno tako rado dao samo kad bi se ona malo smirila... par puta je pošao da je pruži, ali zastane usled bujice njenih reči... i odjednom mu devojka udari takvu šamarčinu da se jedan dečko zanese i ispade mu ruža na asfalt... prosuše se latice po trotoaru, prosuše se i suze po njenom lepom licu kada je ugledala cvet... kao i nekom slučajnom prolazniku koji to sve naravno nije video...

Podseti me taj prizor na mnoge, mnoge puteve kojima sam eto tako, slučajno prošao.

Podseti me na neke davne trenutke kada sam odlazio iz neke strane zemlje nazad u jednu koju sam tada zvao kućom, peva Čola "Pisaću ti pisma duga, iz Zagorja i Drniša...", a neki davni drugari i drugarice mi mahali, a ja ih posmatrao kroz zamagljeni prozor autobusa uz setni osmeh daljine i prašine na licu... kako sam se mogao opet tako neoprezno i slučajno ušetati u nežniji život pa tako bezobzirno otići...

Podseti me na neko junsko jutro ko zna više koje godine, kada sam se eto slučajno vraćao sa basketa baš kada je vojna milicija bila ispred moje kuće i tražila mene... odvedoše me u neki vrtlog mržnje, smrti, uzdaha i neprestanog plača... a ja sam slučajno prolazio kroz neka sela kojima nisam znao ime, penjao se nekim planinama za koje nisam ni znao da postoje, gledajući kako umiru neki ljudi koji su se možda eto slučajno, baš kao i ja, našli tu a uopšte nisu hteli...i dok sam se pitao šta ja uopšte tražim tu, čiji li su ovo gradovi i predeli, slučajno je negde blizu mene zviznula granata... par gelera po nogama mi obezbediše besplatnu kartu kući i duboke krateže

po duši.

Neko vreme se ništa nije dešavalo, ili tada namerno nisam hteo da gledam niti da budem viđen, ko će to znati.

Ali ne spava Zver dugo... tako da sam jednu martovsku noć izašao na terasu da zapalim pljugu slučajno baš u tom trenutku kada su neki avioni nadletali moju zemlju i ponovo sam začuo iste krike očajanja kao i nekada... i opet sam se slučajno na nekoliko meseci našao na opet nekim nepoznatim prostorima, pored porušenih mostova i zapaljenih gradova gde mi baš i nije bilo mesto kada je eto neko slučajno izdao naredbu da treba da se povučemo... dobro je, pomislih, ponekad i slučajne naredbe imaju neizmerno važan značaj.

Vratih se kući... ali samo da bih saznao da si se ti eto slučajno, baš tada otišla u neku zemlju koja ti se eto slučajno, dok si šarala svojim prstićima po geografskoj karti zakačila pod noktić pa ti se nije dala više skinuti sa prstića...

I tako mi je eto slučajno pukao film pa sam se i ja malo odšetao do još jedne autobuske stanice, čisto onako da prošunjam... i slučajno, baš te avgustovske noći sam napipao i pasoš u džepu, ko li ga je tamo zaboravio, samo da mi je znati, i još jednom sam se eto slučajno ušetao u neki autobus koji je baš te noći putovao prema nekim drugim zemljama u kojima si možda ti...

Dugo sam te tražio da bih eto slučajno saznao da si ti u stvari skroz na drugom kraju planete...

Slučajni prolaznik

... Ona je posle 4 godine provedene na drugom kraju planete naletela na ono što neki nazivaju sudbinom. Zaljubila se, udala, rodila sina i srećno živi daleko od njega.

I on se oženio, istog tog juna kada je ona rodila sina, sa nekom malom koja je "slučajno" zaglavila...